Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Vrijeme Evrope : Zapadne sile i raspad Jugoslavije

Marko Attila Hoare

Josip Glaurdicov-o „Vrijeme Evrope : Zapadne sile i raspad Jugoslavije“ je takva studija. Što se tiče uobičajenih djela o raspadu, postoje samo dva ili tri koja pariraju ovom djelu; nijedno koje je bolje.velika snaga ovog djela leži u Glaurdic-ovoj pažljivoj ravnoteži između domaće i međunarodne struje o raspadu Jugoslavije; on daje ednako prostora svakoj i povezuje oprezno odnose među njima. Što se tiče domaćih struja, on je vješto sažeo i sortiraopostojeće znanje o temi jednako dobro kao i svi prije njega. Ali njegovo djelo je zaista originalno i inovativno u analizi međunarodne struje. Ovo je najbolje shvatljiva ozbiljna , naučna analiza uloge zapada-posebno Sad-a , Evropske Zajednice i UN-a u raspadu Jugoslavije.

Mainstream literatura obično predstavlja uplitanje zapada u raspad sa stanovišta reakcije nakon ovoga: Jugoslavija se raspala zbog unutrašnjih uzroka, a zapad je odgovorio sa slabom , neefikasnom i prvenstveno diplomatskom intervencijom. Neke odlične studije o reakcijama pojedinih zapadnih zemalja su se pojavile , najbitnija je ona Michaela Libala za Njemačku, Brendon Simms za Britaniju i Takis Michas za Grčku. Oni koji su se izvinuli za prethodni režim Slobodana Miloševića ili za one koji su se zalagali za Veliku Srbiju su, s njihove strane su rasplamsali brojne teorije zavjere da je raspad Jugoslavije zapravo uzrokovan ili čak upravljan od strane zapada, tačnije od strane Njemačke, Vatikana i/li IMF. Ali do sada, niko nije pokušavao uraditi ono što je Glaurdic uradio, a kamoli uradio to dobro. Glaurdic-ova novina je da je počeo studiju o uplitanju zapada ne 1991-ve , kada je rat punom snagom izbio u bivšoj Jugoslaviji, nego 1987-me, kada je Milošević tražio apsolutnu moć u Srbiji. Ovo mu omogućuje da obrazloži reakciju zapada na eventualno izbijanje rata, ne kao reakciju na iznenadnu krizu nego kao rezultat dugotrajne politike. On stavlja ovu dugotrajnu politiku u širi kontekst razvoja globalnih razmatranja zapada u kasnim 80tim i ranim 90tim. Najbitnija od ovih razmatranja se tiče zemlje neusporedivo bitnije od Jugoslavije-Sovjetskog Saveza.
Važnost Jugoslavije za zapadne Saveznike u Hladnom ratu je bilo nesvrstano stanje prema Sovjetskom Savezu kao modelu nezavisne, anti-Sovjetske komunističke države. Ovi faktori su postali manje važni u drugoj polovini 80tih ,kada je Mikhail Gorbačov vladao Sovjetskim Savezom i Hladni rat se stišavao. Milošević je ispočetka identifikovan od strane nekih uticajnih posmatrača sa zapada kao mogući „Balkanski Gorbačev“; komunistički reformator koji bi mogao unijeti pozitivne promjene u Jugoslaviji. Najbitniji takav posmatrač je veteran kreiranja SAD-ove politike Lawrence Eagleburger , koji je postao Zamjenik Državnog Sekretara u januaru 1989 g. Na

njegovim dokaznim saslušanjim u komitetu Senata za Međunarodne odnose 15 i 16tog Marta 1989te god., Eagleburger je izjavio da 'nema sumnje da je Milošević u pogledu ekonomije prema zapadnom tržištu orjentisan tip…(koji) igra na kartu i koristi Srpski nacionalizam, koji je bio potiskivan tolikih godina, ja mislim djelimično kao pokušaj da se forsira centralna vlada da se suoči sa veoma teškim ekonomskim problemima (Glaurdic, str 40).
Ovo prvobitno podržavanje Miloševića od strane sad-a se smanjilo usljed bitnijih uzroka: straha da će kolaps Jugoslavije napraviti presedan Sovjetskom savezu slabeći položaj samog Gorbačeva.

Od odlučujuće važnosti nije bilo samo što su zapad i posebno lideri SAD-a gledali Gorbačeva kao vrijednog prijatelja, nego ekstremni konzervatizam njihove ideologije s obzirom na međunarodnu politiku. Jednostavno, SAD administracija George H.W. Bush-a je cijenila stabilnost iznad svega, uključujući demokratsku reformu, i ustvari preferirala komunističke diktatore, ne samo u SSSR-u nego i u Poljskoj, Mađarskoj i Čehoslovačkoj, prije njihove demokratske opozicije. Bush i njegov tim su se bojali raspada Sovjetskog Saveza i prijeteće destabilizacije – zbog, između ostalog, nuklearnog arsenala potonjeg. Ovo ih je navelo da učestvuju spremno u Sovjetskom tlačenju Litvanije, Latvije, Azerbejdžana i Gruzije. Njihovo učešće u Miloševićevoj represivnoj politici je bio priprodan slijed. Kako Glaurdic pokazuje, ovaj konzervativno – realistički pogled na svijet je naveo Bushevu Administraciju, sve do kraja ´91., da priznaju Jugoslovensko jedinstvo radije nego njenu demokratsku reformu. Iako je SAD postepeno izgubila vjeru u Miloševića, njeno neprijateljstvo u ovom periodu je prije svega usmjereno na režime separatista u Hrvatskoj i Sloveniji. Ironija nije bila u tome da je Hrvatski i Slovenski separatizam direktni odgovor na agresivnu politiku Miloševićevog režima, nego da je potonji podržavao raspad Jugoslavije kao namjernu politiku. Kroz njegovu nespremnost da se suoči sa Miloševićem i njegovom neprijateljstu prema Hrvatima i Slovencima, Washington je u praksi podržavao sile koje su promovisale raspad Jugoslavije koji je želio da izbjegne.

Problem nije bio u tome da je Bushevoj Administraciji nedostajalo tačnog saznanja o tome šta je Miloševićev režim radio,nego što je odlučio da zanemari to saznanje, umjesto toga slijepo se držeći znaka Jugoslovenskog jedinstva, uprkos Jugoslovenskoj centralizaciji. Tako, kako Glaurdic pokazuje, ideologija ´konzervativnog realiste´ rezultirala je u veoma nerealnoj, dogmatskoj politici. U oktobru 1990, CIA je upozorila rukovodstvo SAD-a da, dok bi potonje moglo učiniti malo da očuva Jugoslovensko jedinstvo, njihove izjave će biti tumačene i iskorištene od strane od različitih strana u konfliktu: izjave koje pordžavaju Jugoslovensko zajedništvo bi ohrabrile Srbiju, dok bi one koje podržavaju ljudska prava i samoopredjeljenje bi ohrabrile Slovence, Hrvate i Kosovare (Glaurdic str. 110). Busheva Administracija je svejedno nastavila da naglašava svoju podršku za jugoslovensko jedinstvo.

Ovo je značilo ne samo da zapad nije uspio da odgovori na Miloševićevu agresivnu i tlačiteljsku politiku, nego da Milošević i njegovi krugovi mogu biti ohrabreni zbog signala koje su primili od zapada. Milošević nije čuvao svoju politiku kao tajnu; na sastanku sa zapadnim ambasadorima u Beogradu 16 januara 1991. On ih je obavijestio da namijerava da dopusti Sloveniji da se ocijepi, ali da formira proširenu Srpsku pozornicu na ruševinama stare Jugoslavije, koja bi uključila srpsko naseljene predijeleHrvatske i BIH i koja bi bila uspostavljena kroz upotrebu sile ako je potrebno.

Ova drska izjava je izazvala primjedbe SAD-a i Britanije, ali bez promjena politike (Glaurdic str. 135 – 136).
Problem nije bio ideološka okrutnosti pogrešne analize od strane zapadnihi posebno SAD lidera, ali također čisti manjak interesa. Glaurdic opisuje paradoksalnu zapadnu politiku prema Jugoslovenskom Federalnom Premijeru Anti Markoviću koji za razliku od Miloševića je zaista htio da sačuva Jugoslaviju, i čiji program ekonomske reforme, je u osnovi, ponudio način da se to postigne. Usporedbu sa velikodušnom finansijskom pomoći ponuđeno je Poljskoj ´89. – ´90., ni izbliza slična pomoć nije ponuđena vladi Markovića, jer je ambasador SAD-a Warren Zimmermann-ovim riječima ´Jugoslavija je izgledala kao gubitnik´ (Glaurdic str. 68).

Ova dogmatična podrška SAD-a Jugoslovenskom jedinstvu je bila dijeljena sa silama Zapadne Evrope. Glaurdic razbija mit – već proširen od strane autora kao što je Libal i Richard Caplan – da je Njemačka podržavala i ohrabrivala Hrvatsko i Slovensko odvajanje od Jugoslavije. Kada je predsjednik Jugoslovenskog Predsjedništva, Janez Drnovsek, posjetio Bonn 5 decembra 1989., Njemački Kancelar Helmut Kohl je izrazio njemu ´njegovo priznavanje nezamjenljive Jugoslovenske uloge u stabilnosti regiona i cijele Evrope´. Iz te prigode, Nemački Predsjednik Richard Fon Weizsaecker je obavijestio Jugoslovensku delegaciju da podržava ´centralizovanu´ Jugoslaviju (Glaurdic str. 59). Godinu kasnije, 6 depembra 1990., Njemački Ministar Inostranih poslova Hans-Dietrich Genscher je rekao svom Jugoslovenskom kolegi, Budimuru Lončaru, da Njemačka ´ima fundamentalne interese u jedinstvu Jugoslavije´ i usljed toga će natjerati ´Jugoslovenske Republike da shvate da separatističke tendencije štete cjelini i to skupo´ (Glaurdic str. 124 – 125).

Ova Njemačka opozicija Hrvatskoj i Slovenskoj nezavisnosti se nastavila sve dok potonja nije objavljena u Junu 1991., i nakon toga. Prema Gerhardu Almeru Nemačkom diplomati i specijalisti za Jugoslaviju u to vrijeme, ´sve što se događalo u Jugoslaviji se gledalo kroz oči Sovjetskog Saveza. [Genscherova] ideja je bila da, ″Pa, raspad Jugoslavije je loš primjer za Sovjetski raspad, a ovo je bilo loše za nas jer smo trebali Sovjetski Savez spreman za akciju, jer smo ih trebali radi sporazuma o našem jedinstvu″. Ovo je opšte prihvaćeno u misnistarstvu.´ (Glaurdic str. 160).

Suprotno mitu o anti –Jugoslovenskim imperijalističkim tendencijama od strane Helmut Kohl-ove Kršćansko-demokratske vlade, podrška potonje Jugoslovenskom statusu quo u svjetlu zloupotrebe Beograda je bila toliko oštra da je izazvala jaki otpor od Socijaldemokratske opozicije.

Genscher, naknadno ozloglašen kao navodni kreator raspada Jugoslavije, se ustvari opirao pritisku Bundestag-a za promjenu u Njemačkoj politici od nepromijenjene podrške Jugoslovenskom jedinstvu prema većem naglasku na ljudska prava i samoopredjeljenosti. Prekretnica za njega, kako Glaurdic pokazuje, je došla sa posjetom Beogradu 1 Jula 1991., nakon što je rat sa Slovenijom izbio. Kombinacija presamouvjerenog Miloševićevog agresivnog stava u njegovom razgovoru sa Genscherom i nesposobnost Jugoslovenske vlade da stopira JNA operacije protiv Slovenije, je uništila vjeru Njemačkog Ministra Inostranih poslova u vlasti iz Beograda, što je dovelo do postepene promjene u korist Hrvatske i Slovenije. Napokon, nakon mnogo Srpske tvrdoglavosti i vojne agresije, Njemačka je obrnula svoju tradicionalnu politiku za 180 stepeni, i stala na stranu priznavanja nezavisnosti Hrvatske i Slovenije

dok se Evropska Zajednica podijelila na struje: za i protiv priznavanja.

U svakom slučaju, kako Glaurdic pokazuje promjena mišljenja Njemačke je bila mač sa dvije oštrice, je izazvala anti-Njemačke sumnje i rivalstva drugih država Evropske Zajednice, posebno Francuske i Britanije, što je potom učvrstilo njihove stavove protiv priznavanja. 6-tog Novembra 1991., dok su JNA vojni napadi na Hrvatske gradove Vukovar i Dubrovnik bili na vrhuncu, Douglas Hogg, Britanski Ministar Međunarodnih i Commonwealth odnosa je objasnio Komitetu za Međunarodnu saradnju Donjeg Doma Skupštine da se njegova vlada protivi priznavanju Hrvatske jer bi napravilo prepreku teritorijalnim podešavanjim u korist Srbije i na štetu Hrvatske. Nekoliko dana poslije, Francuski Predsjednik Francois Mitterand je dao sličnu izjavu, naglašavajući da vidi postojeće Hrvatske granice kao problem koji spriječava njegovo priznavanje (Glaurdic str. 253-254).

Busheva Administracija, je u međuvremenu, reagovala kao kočnica na promjenu Evropske Zajednice protiv Beograda i u korist priznavanja, udružujući se sa Britanijom i Francuskom da kontriraju Njemačkoj promjeni politike. Državni Sekretar James Baker i njegov zamjenik Lawrence Eagleburger, kao i UN-ov specijalni glasnogovornik Cyrus Vance (lično i bivši Državni Sekretar SADa) vodili su diplomatsku bitku u ovom periodu protiv bilo kakvog odmicanja od politike nepriznavanja zapada, i protiv bilo kakvog izbjegavanja krivice za rat od strane Srbije i kada je JNA uveliko organizovala napad na Vukovar u pripremi za konačno zauzimanje grada. Eagleburber je signalizirao Jugoslovenskom ambasadoru u Oktobru da iako je SAD svjesna da Milošević pokušava uspostaviti Veliku Srbiju, neće uraditi ništa da ga spriječe osim ekonomskih sankcija, i čak i njih samo nakon što Velika Srbija bude već uspostavljena (Glaurdic str. 243-246). Čak u Decembru 1991; Vance je nastavio da se suprostavlja priznavanju i da podržava ideju Federalne Jugoslavije, i nastavio da vjeruje Miloševiću, JNA i lideru bosanskih Srba Radovanu Karadžiću, dok je gledao Hrvate neodobravajući ih kao ´one Hrvatske pobunjenike´ (Glaurdic str. 264-265).

Glaurdic je skupio ogromnu količinu dokumentovanih dokaza da pokaže da su Britanci, Francuzi i Amerikanci, daleko od reagovanja na slab i odlučan način na iznenadno izbijanje rata, ustvari podržavali izuzetno čvrstu i upornu politiku još od prije početka rata, sve do početka punog rata u BiH: glasnog zagovaranja Jugoslovenskog Jedinstva i protivljenja odvajanju Hrvatske i Slovenije; traženju da udovolje Miloševiću i JNA izdvajanje pripojenih dijelova od Hrvatske kao slabije strane; i konačno udovoljavanju nacionalističkim željama Srbije da podijele Bosnu. Sankcije Evropske Zajednice uvedene 1991. U Novembru su se odnosile na sve strane bivše Jugoslavije jednako, dok nije bilo zamrzavanja međunarodnih fondova ili finansijskih transankcija kroz koje je JNA finansirala rat. UN embargo, čije je implementiranje zahtjevala sama Jugoslovenska vlada, je favorizovao teško naoružanu Srpsku stranu i naudila slabo naoružanim Hrvatima. Premda, najviše na račun promjene mišljenja Njemačke, Evropska Zajednica je na početku Decembra 1991. Sa zakašnjenjem ograničila svoje ekonomske sankcije samo prema Srbiji i Crnoj Gori, SAD je odmah odgovorila sa nametanjem ekonomskih sankcija na cijelu Jugoslaviju.

Prema mitu, zapadne sile su primjenile princip nacionalnog samoodređenja na način da su kaznile Srpsku naciju i privilegovale ne-Srbe. Kako Glaurdic pokazuje, slučaj je bio obrnut. U Oktobru 1991; Milošević ke odbio mirovni plan koji je predložio Lord

Carrington iz Evropske Komisije, koji bi očuvao Jugoslaviju kao uniju nezavisnih republika sa autonomijom za Albance na Kosovu i muslimane u Srpskom regionu Sandžak. Carringon je prema tome modifikovao plan: Hrvatskoj bi se zabranila bilo kakva prisutnost u zavađenoj regiji Krajina, uprkos tome što je to sastavni dio Hrvatske u kojem živi Hrvata, dok bi Srbija dobila odriješene ruke da suzbije Albance sa Kosova i muslimane iz Sandžaka. Carringtonova ponuda je došla nakon što su vođe potonjih organizovale referendum za povećanje autonomije i nakon što je Miloševićev režim odgovorio sa organizovanjem policije (Glaurdic str. 242).

Milošević je svejedno nastavio da odbija Carringtonov plan sa razumljivim uvjerenjem da će mu na kraju zapad ponuditi bolju nagodbu. Zbog toga je pitao Carringtona da zatraži od Arbitražne Komisije Evropske Zajednice na čelu sa Robertom Badinterom, odgovor na pitanje da li Srbi u Hrvatskoj i BiH imaju pravo na samoodređenje i da li bi Srbijanske granice sa Hrvatskom i BiH se trebale gledati kao granice pod međunarodnim zakonima. Carrington ih je predao komisiji sa trećim pitanjem, da li je situacija u Jugoslaviji slučaj odvajanja Hrvatske i Slovenije ili slučaj raspada zajedničke države. To da je Arbitražna Komisija presudila protiv Srbije u sve tri tačke je bilo prema Glaurdicovim riječima ´užasno iznenađenje za Miloševića i mnoge u međunarodnoj zajednici´ (str. 260), sudeći da je Badinter bio bliski saradnik Predsjednika Mitteranda, čija naklonost je bila prema Srbiji. Presuda Badinterove komisije je odbacila i Carringona i Francuskog Ministra za Inostrane Poslove Roland Dumasa, i popločala put međunarodnom priznanju Hrvatske i Slovenije, ali nije značajno promijenila politiku zapada.

Glaurdicov osvrt se završava sa izbijanjem rata u BiH, koji kako iznosi, treba da se gleda kao logična kulminacija politike. Neuspjeh stranih ministara Evropske Zajednice da priznaju nezavisnost BiH u Januaru 1992. zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom je po Glaurdicovim riječima ´odluka sa najštetnijim dugoročnim posljedicama od kojih su sve bile predvidljive… Evropska Zajednica je propustila veliku šansu da spriječi rat koji će uskoro baciti sjenu na onaj u Hrvatskoj kada se uporedi s njim. Od svih grešaka koje je Evropska Zajednica napravila sa obzirom na priznavanje Jugoslavenskih Republika, ova je bila vjerovatno najtragičnija.´ (str. 281-282) Priznavanje BiH u ovo vrijeme bi poremetilo planove Miloševića i Karadžića za uništenje te republike; umjesto toga, dali su im sve naznake da će zapad učestvovati u njima.

Tako 21 – 22 Februara 1992., Bosanskim političarima je predstavljen prvi nacrt plana Jose Cutileira iz Evropske Zajednice za podjelu BiH na tri dijela na slabo povezane Hrvatkse, Srpske i muslimanske entitete. Pošto je plan, zasnovan na etničkim manjinama u BH opštinama, nudio bosanskim Srbima – nacionalistima ″samo″ 43,8% BH teritorije umjesto 66% koji su tražili, njihovo vijeće ga je jednoglasno odbilo 11 Marta, Evropska Zajednica je napustila univerzalne standarde da bi udovoljila Srpskoj beskupuloznosti, i Cutileiro je modifikovao plan da bi tri konstituivna BH entiteta ´bila bazirana na nacionalnom principu i da bi uzimala u obzir ekonomske, geografske i druge kriterije´ (Glaurdic str. 294), na taj način otvorivši put Srpskom entitetu sa većim dijelom BH teritorije nego je to demografska osnova opravdavala.

Napokon, Bosanski Predsjednik Alija Izetbegović je odbio plan. Ali kao Glaurdic piše, ´šteta koju je Cutileirov plan uradio Bosni ne može biti zanemarena. Prihvatanjem etničkog principa za reorganizaciju republike, Cutileiro je u biti priznao platforme

SDSa (Srpske Demokratske Stranke na čelu sa Karadžićem) i Bobanovo krilo HDZa (Hrvatske Demokratske Zajednice) i otvorila Pandorinu kutiju etničkih podjela koje more BIH sve do danas. Cutileirova namjera je bila očito da natjera BH Srbe i njihovog Beogradskog sponzora da ne upotrijebe njihovu tešku ratnu mašineriju. Kako god, umjesto smanjivanja tenzija i davanja dozvole trima strankama da nastave pregovarati, plan im je dao ″dokument za etničko čišćenje″´(str. 290).

Pod ovim okolnostima, zakašnjelo priznavanje zapada nezavisnosti BiH u Aprilu 1992. prirodno, nije uzeto zaozbiljno od strane Srpskih vođa; Milošević ga je prilično duhovito uporedio sa Rimskim carem Kaligulom koji je proglasio svog konja za senatora. (Glaurdic str. 298)

Moja najveća žalost je što Glaurdic nije u potpunosti primjenio logiku njegove ikonoklastične analize na dimenziju Hrvatske u Jugoslovenskoj tragetiji. On oprezno i tačno naglašava njegove dvosmislene izjave o hrvatskom režimu Nazi lutke u II Svjetskom Ratu i njegovom podržavanju podjele BiH. Ali on ne naglašava kako treba nivo do kojeg Tuđmanova stalna povlačenja od Srpske agresije samoohrabruju istu, kao što su to učinila slična povlačenja zapadnih lidera. Tako, Tuđman se predao nasilju JNA u Januari 1991. i pristao da demobiliše Hrvatske trupe i uhapsi Hrvatske funkcionere uključenje u podjelu naouražanja, uključujući i Hrvatskog Minista odbrane Martina Spegelja lično. Glaurdic diskutuje kako je ovo ´onesposobilo plan (JNA) generala za preuzimanje i odvela Jugoslaviju sa ruba propasti (str. 134), ali bilo bi tačnije reći da takvo udovoljavanje Hrvata je samo ohrabrilo dalje Srpske napade, a da je ubijanje Hrvata počelo samo par sedmica kasnije.

Glaurdic pažljivo opisuje stavi Miloševićevog režima visa vi Jugoslovenske federacije ali jedan bitan detalj je izostavljen u ovoj knjizi a to je proglašenje novog Ustava Srbije 28. Septembra 1990-te, koji kaže da ″Republika Srbija određuje i garantuje suverenitet, nezavisnost i teritorijalni integritet Republike Srbije i njenu međunarodnu poziciju i odnose sa drugim državama i međunarodnim organizacijama; …″ Drugim riječima, Srbija je proglasila sebe za suverenu nezavisnu državu prije nego što su to Hrvatska i BiH učinile. Ovo je bitno kada se procjenjuje ne samo dvoličnost Miloševićevog režima što se tiče ″odvajanja″, nego domet neuspjeha politike zapada. Milošević se izdavao za branitelja Jugoslavije dok ju je namjerno uništavao. Vođe zapada su bile obmanute: pokušali su da sačuvaju jedinstvo Jugoslavije i da udovolje Miloševićevoj Srbiji. Kako je Glaurdic brilijantno pokazao, njihovo uporno nastavljanje ove druge politike je osiguralo propast prve.

Prevod s Engleskog: Maida Krzović
© 2012 Maida Krzović

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.